

νά πέση ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης...

Ἄπέθανεν ἐν Κορσικῇ... πρὸ δύο ἐτῶν...
Τί ωραία ἀληθῶς εἶναι ἡ θάλασσα! εἶναι τώρα δέκα
ἐτη ὅπου δὲν εἶδα τὴν Μεσόγειον. - Δὲν σὰς φαίνεται
ὅτι ἡ Μεσόγειος εἶναι ωραιότερα τοῦ ὠκεανοῦ,
δεσποσύνη;

— Μοὶ φαίνεται ὅτι εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον κυ-
νή... καὶ τὰ κύματά της στεροῦνται μεγαλείου.

— Σὰς ἀρέσκουσιν αἱ ἄγρια καλλοναί, δεσπο-
σύνη; Τότε πιστεύω ὅτι θὰ εὐχαριστηθῆτε ἐν
Κορσικῇ.

— Ἡ θυγάτηρ μου, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης
εὐχαριστεῖται νὰ βλέπῃ ἔκτακτα καὶ παράδοξα.
καὶ δι' αὐτὸ δὲν τῆς ἤρεσε πολὺ ἡ Ἰταλία.

— Ἐξ ὅλης τῆς Ἰταλίας, εἶπεν ὁ Ὅρσος, μό-
νον τὴν Πίσαν γνωρίζω, ὅπου διέμεινα ὀλίγον
χρόνον, μαθητῆς ὢν· ἀλλὰ πάντοτε μετὰ θαυ-
μασμοῦ ἀναπολῶ τὸ Κοιμητήριον, τὴν Μητρό-
πολιν, τὸν Ἐπικλινῆ Πύργον... ἀλλὰ πρὸ πάν-
των τὸ Κοιμητήριον. Ἐνθυμεῖσθε τὴν τοιχογρα-
φίαν ἐκεῖνην τοῦ Ὁρκάνια, τὸν Θάνατον... Μοῦ
φαίνεται ὅτι ἤμπορῶ νὰ τὴν σχεδιάσω ἐκ μνήμης,
τόσον ζωηρῶς ἐνετυπώθη εἰς τὸν νοῦν μου.»

Ἡ μὲς Λυδία ἐφοβήθη μὴ ἀρχίσῃ ὁ ὑπολοχα-
γὸς κἀνὲν ἐνθουσιῶδες ἐγκώμιον.

«Ναί, ναί, πολὺ ωραία εἶναι, εἶπε χασμη-
θεῖσα. Νὰ μὲ συγχωρήτε, πατέρα μου, ἔχω ὀλί-
γην κεφαλαλγίαν καὶ θὰ καταβῶ εἰς τὸν κοι-
τῶνά μου.»

Ἄσπασθεῖσα δὲ τὸ μέτωπον τοῦ πατρὸς καὶ
χαιρετίσασα τὸν Ὅρσον διὰ μεγαλοπρεποῦς προσ-
κλίσεως τῆς κεφαλῆς, ἀπῆλθεν. Ἀπομείναντες
μόνοι οἱ δύο ἄνδρες ἔστρεψαν τὴν ὄμιλίαν εἰς τὸ
περὶ κυνηγεσίων καὶ πολέμων κεφάλαιον.

Ἐμαθάν δὲ ὅτι κατὰ τὴν ἐν Βατερλώ μάχην
εὐρέθησαν ἀντιμέτωποι, καὶ πολλὰς σφαίρας θὰ
ἀντήλλαζαν πρὸς ἀλλήλους. Ἐνεκα τούτου ἡ
φιλία των ἐγένετο στενωτέρα. Ἀλληλοδιαδόχως
ἐπέκριναν τὸν Ναπολέοντα, τὸν Βελγικτῶνα,
τὸν Βλύχερ, ἔπειτα συνεκυνήγησαν δορκάδας,
ἀγριοχοίρους καὶ μούσμονας. Βαθείας δὲ γενομέ-
νης νυκτὸς καὶ ἐκποθείσης καὶ τῆς ὑστάτης φιά-
λης τοῦ Βορδώ, ὁ συνταγματάρχης ἔθλιψεν αὐ-
θις τὴν χεῖρα τοῦ ὑπολοχαγοῦ καὶ ἐκαληνύκτι-
σεν αὐτόν, ἐκφράσας ἅμα τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ κα-
ταστῇ ἐγκάρδιος ἡ γνωριμία, τῆς ὁποίας τόσον
γελοῖα ἦτο ἡ πρώτη ἀρχή. Καὶ οὕτως ἀπεχωρί-
σθησαν καὶ ὁ καθεὶς ὑπῆγε νὰ κοιμηθῇ.

[Ἐπεταὶ συνέχεια.]

Ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ καλόν, ὡς σκοπὸς τῆς δια-
νοίας, τὸ δίκαιον καὶ ἡ ἐλευθερία, ὡς σκοπὸς τῆς
ἐνεργείας παρέχουσιν εἰς τὸν ἀνδρικὸν χαρα-
κτῆρα τὴν μεγίστην δύναμιν αὐτοῦ.

(Φρ. Ἀλτχάους)

ΟΙ ΦΡΑΓΚΟΙ ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩΙ

ΥΠΟ Η. F. Tozer.

Ἡ περίοδος ἡ ἐπομένη εἰς τὴν τετάρτην σταυ-
ροφορίαν εἶνε ἴσως ἡ μάλιστα περίπλοκος ἐν τῇ
ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως ἡ τότε συμβῆσα καὶ ἡ διανομὴ τοῦ
ἀνατολικοῦ κράτους μεταξὺ τῶν ἐπιδραμουσῶν
δυνάμεων μετετόπισε μὲν ἐπὶ τινα χρόνον, ἐξησθέ-
νισε δὲ διὰ παντὸς τὴν βυζαντιακὴν ἀρχήν,
αἱ δὲ διαφοροὶ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἠγεμονίαι
αἱ βλαστήσασι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς δὲν
ἔσχον πραγματικὸν δεσμὸν ἐνότητος, οὐδ'
ἰσχὺν ἀκούσαν ὅπως ἐμποιήσωσι γενικὴν
ζωτικότητα. Ἐγνεύθεν δὲ ἡ ἐπακόλουθος αὐτῶν
ἱστορία ἀποτελεῖται ἐξ ἀλληλοδιαδόχων ἀγῶ-
νων καὶ μεταβολῶν, ἐξ ὧν προέρχονται ἀλλαγαί
τῶν συνόρων σχεδὸν ἐκπληκτικαί.

Συμφδὰ τῇ συνθήκῃ τῆς διανομῆς τῇ προ-
συμφωνηθείσῃ ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων συμμάχων
τὸ κράτος ἔμελλε νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία μέρη, ὧν
τὸ μὲν ἔμελλε νὰ πονεμηθῇ τῷ Λατίνῳ αὐτοκρά-
τορι, ἔχοντι κέντρον διοικήσεως τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν, ἕτερον τῇ Βενετίᾳ καὶ τὸ τρίτον ταῖς
ὑπολοίποις δυνάμεσι ταῖς μετασχούσαις τῆς ἐκ-
στρατείας. Ἀλλὰ πράγματι ἡ συνθήκη δὲν ἐτη-
ρήθη ἐπακριβῶς, μεγάλα δὲ μέρη τῆς κατακτη-
θείσης χώρας ἐγένοντο κληρὸς τυχοδιωκτῶν. Τὸ
ἀξίωμα αὐτοκράτορος τῆς Ῥωμανίας προσηρέχ-
θη τῷ Βαλδουίνῳ, κόμητι τῆς Φλάνδρας· πολ-
λαὶ δὲ τῶν νήσων, ὡς ἡδύνατό τις νὰ ναυαμένη,
περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Βενετίας. Βοι-
φάτιος ὁ μαρκήσιος τῆς Μομφερράτης, ὅστις ὑπῆρ-
ξεν ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Σταυροφόρων, ἐγκαθι-
δρῦθη ὡς βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης, περιλαμ-
βανούσης τὴν ἐπαρχίαν Μακεδονίαν· ἄλλοι δὲ
ἀρχηγοὶ κατέλαβον διάφορα μέρη τῆς κυρίως Ἑλ-
λάδος ὡς τιμαριῶχοι τοῦ κράτους. Αὐταὶ δ' αἱ
Ἀθηναὶ κατέστησαν ἡ ἔδρα ἐπιφανοῦς ἠγεμονίας
ὑποκειμένης εἰς βουργούνδειον εὐπατρίδην, τὸν Ὁ-
θωνα De la Roche, λαβόντα τὸν τίτλον *μεγάλου*
κυρίου, ἀντικατασταθέντα κατόπιν διὰ τοῦ τί-
τλου τοῦ δουκός. Εἰς τὸν τίτλον τοῦτον ἀναφε-
ρόμενος ὁ Δάντης, ὅστις ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ δου-
κάτου τούτου κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ, ποιεῖται
λόγον περὶ τοῦ Θησεῶς ὡς δουκός τῶν Ἀθηνῶν
(duca d'Atene) *, ἐνθ' ἀφ' ἑτέρου καλεῖ τὸν Πεισι-
στρατον *κύριον* (sire) τῆς αὐτῆς πόλεως **. Ἐγ-
νεύθεν καὶ ὁ Σαικοπέτρος, ἐπόμενος τοῖς Ἰταλοῖς
συγγραφεῦσι, εἰς ἀγει τὸν Θησεῖα ὡς δοῦκα τῶν Ἀ-
θηνῶν εἰς τὸ *Ὁρειῶν θερμῆς νυκτὸς* (*Midsum-
mer Night's Dream*). Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶνε
καὶ τοῦτο, ὅτι, εἰ καὶ οἱ πλείστοι τῶν νέων τού-

Inf. XII 47

** Purg. XV 97

των κατακτητῶν δὲν ἦσαν Γάλλοι οὔτε τὴν καταγωγὴν οὔτε ἐκ πολιτικῆς ὑπηκοότητος, νῦν ἤδη ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἐλαλεῖτο οὕτω γενικῶς ὑπ' αὐτῶν, ὥστε τὸ ὄνομα Φράγκος, οὐ ἐποίησάμην χρῆσιν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς παρούσης πραγματείας, περιῆλθε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὡς καὶ τὴν σήμερον ἔτι, εἰς κοινὴν χρῆσιν πρὸς δῆλωσιν ἀπάντων ἐν γένει τῶν κατοίκων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἄλλ' ἐν ᾧ αἱ ξένοι αὐταὶ δυνάμεις ἀποκαθίσταντο ἐν ταῖς ὑπ' αὐτῶν νεωστὶ κατακτηθείσαις χώραις, ἡ σύγχυσις ηὔξανετο ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἐμφανίσεως πολλῶν ἀπαιτητῶν ἀξιοῦντων νὰ καταλάβωσι τὰς χώρας ἐκείνας αἰτινες ἔμενον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Τραπεζοῦντι ἀπόγονος τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν ἴδρυσε κράτος, ὅπερ ἔνεκα τῆς ἀπωτάτης αὐτοῦ θέσεως ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Μαύρης θαλάσσης ἐπέζησε τὴν τελικὴν καταστροφὴν τοῦ συγγενοῦς αὐτῷ κράτους. Ἡ ἐν Βιθυνίᾳ Νίκαια, ἐγγύτατα τῆς Κωνσταντινουπόλεως κειμένη, καταλήφθη ὑπὸ τῶν νομίμων κληρονόμων τοῦ βυζαντιακοῦ θρόνου, ἀπέβη δ' ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἐστία δυνάμειος ἧτις τὸ μὲν πρῶτον συνεκράτησε βαρὺν ἀγῶνα κατὰ τῆς ὁμόρου αὐτοκρατορίας τῆς Ῥωμανίας, εἶτα δ' ἐκαίροφυλάκτησε τὴν ταχέως αὐξοῦσαν ἀσθένειαν αὐτῆς μέχρις οὗ ἔφθασεν ἡ στιγμή τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἀπολεσθείσης κληρονομίας. Ἄλλη δ' ἡγεμονία ἰδρύθη ἐν Ἠπειρῷ, ἧς ὁ δεσπότης ηὔτυχε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ Θεσσαλονίκης τοὺς Λατίνους καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν πόλιν ταύτην ἔδραν ἑλληνικοῦ κράτους, οὕτως ὥστε ἐπὶ τινα χρόνον ἐφαίνετο ὅτι οἱ δεσπότες τῆς Θεσσαλονίκης καὶ οὐχὶ οἱ ἐν Νικαίᾳ βασιλεῖς ἔμελλον νὰ ἄρξωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὅμως εἰ καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονίκης κατεκτήθη καὶ ἀπεροφήθη ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, ἡμιανεξάρτητον δεσποτᾶτον τῆς Ἠπειροῦ ἐξηκολούθησεν ὑπάρχον ἐπὶ ἓνα αἰῶνα καὶ πλέον μετὰ τούτου τὸν χρόνον. Ἀφ' ἐτέρου δὲ, ἀρχομένης τῆς δεκάτης τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, ἄλλο στοιχεῖον ταραχῆς, ἡ μεγάλη καταλωνικὴ ἑταιρεία, διέδραμε δικὴν κομῆτον τὸν οὐρανὸν τῆς ἀνατολῆς, καὶ ἐπέδρασε σπουδαίως ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ταύτης. Τὰ κατὰ τὴν μισθωτὴν ὑπηρεσίαν τῶν τυχοδιωκτῶν τούτων, αἱ διαπραγματεύσεις αὐτῶν μετὰ τῆς ἀνιδρυθείσης ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τὸ ἀνυπότακτον αὐτῶν καὶ αἱ στάσεις κατὰ τῶν ἀρχηγῶν των καὶ ἡ στρατιωτικὴ αὐτῶν ἀνδραγαθία καὶ αἱ βάρβαροι ἀθεμιτοῦργιαὶ ζῶσι δι' ἡμᾶς ἐν ταῖς σελίσιν τοῦ ὁμογενοῦς αὐτῶν χρονογράφου, Ῥαμῶν Μουντάνερ· ἀλλ' ἡ πραγματικὴ αὐτῶν σημασία διὰ τὴν ἱστορίαν συνίσταται εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ μεγάλῃ παρὰ τὸν Κηφισὸν μάχῃ

(1310 μ. Χ.) ἐπελοῦσαν καταστροφὴν τοῦ ἄνθους τῆς φραγκικῆς ἱπποσύνης, ὅπερ συνηθροίσθη ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος ὅπως ἀντιταχθῆ αὐτοῖς. Καὶ τὰ μὲν λατινικὰ κράτη οὐδέποτε πλέον συνῆλθον ἐκ ταύτης τῆς ἥττης· οἱ δὲ Καταλώνιοι ἐγκαθιδρύθησαν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ κατέστησαν ἐναυτῇ ἡ ἐπικρατοῦσα δύναμις ἕως περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ὅτε ἠναγκάσθησαν καὶ αὐτοὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸν φλωρεντιακὸν οἶκον τῶν Ἀτσαγιολῶν, ὅστις πρὸ τούτου τοῦ χρόνου εἶχε καταλάβει τὴν Κόρινθον καὶ ἄλλας ἐν Ἑλλάδι χώρας. Ἄλλ' ἡ διχόνοια καὶ ζηλοτυπία ἡ λυμαιομένη τὰ διάφορα κράτη, εἰς ἃ ἡ χώρα ἦτο διανεμημένη, κατέστησεν αὐτὰ ἀνίκανα ὅπως ἀντιστῶσιν εἰς ἰσχυρὸν πολέμιον οὕτω δ' ἐν τέλει οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπιδραμόντες ἐξεσάρωσαν ἅπαντας ἀδιακρίτως, τοὺς τε ἀνατολικούς καὶ τοὺς ἀπὸ δυσιῶν.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω καταλεγέντων κρατῶν μνημονεύονται, εἰ καὶ διὰ λίαν βραχέων ἐν γένει, παρὰ τοῦ Γιββωνος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ. Ἄλλ' ὑπάρχει μία τῶν φραγκικῶν ἐν Ἑλλάδι καθιδρύσεων, ἡ ὑπαρξίς τῆς ὁποίας μόλις που θὰ ἀνεκαλύπτετο ἐκ τῆς διηγήσεως αὐτοῦ, εἰ καὶ διήρκεσεν ἐπὶ δύο αἰῶνας καὶ πλέον καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἦτο ἡ ἐπισημοτάτη ἀπασῶν. Αὕτη δ' ἦτο ἡ ἡγεμονία τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μωρέως. Ὁ δὲ λόγος τῆς παραλείψεως ταύτης εἶνε λίαν εὐνόητος, τουτέστιν ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γιββωνος ἔλλειψις τοῦ ὕλικου διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἡγεμονίας ταύτης. Καὶ ἀναφέρεται μὲν αὐτῇ εἰκαίως ὑπὸ συγχρόνων συγγραφέων, ὅσάντις τὰ γεγονότα περὶ ὧν οὗτοι ποιοῦνται λόγον ἐφάπτονται αὐτῆς· οὕτω δὲ ἐπὶ παραδείγματι γίνεταί μνεία αὐτῆς ἐκ μὲν τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν παρὰ τῷ Νικίτᾳ καὶ Ἀκροπολίτῃ ὡς πρὸς τὴν πρώτην αὐτῆς περίοδον καὶ παρὰ τῷ Φραντζῆ ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν, ἐκ δὲ τῶν δυτικῶν χρονογράφων παρὰ τῷ Βιλλουρδουίνῳ, τῷ ἱστοριογράφῳ τῆς τετάρτης σταυροφορίας. Ἀλλὰ περὶ τῶν τυχῶν εἰς ἃς αὕτη περιέπεσε, πολλῶ δ' ἦττον περὶ τῆς καταστάσεως τῆς χώρας κατὰ τούτου τὸν χρόνον οὐδὲν ἦτο γνωστὸν μέχρι τοῦ 1825, ὅτε ὁ Buchon ἐδημοσίευσε μετάφρασιν τοῦ ἐμμέτρου ἑλληνικοῦ χρονικοῦ περὶ τῆς κουργέστατος τοῦ Μωρέως, οὗ τὸ πρωτότυπον ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ κατόπιν ἐν ἔτει 1841.

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο μνημεῖον, ἔχον ἄξιαν ἱστορικὴν τε καὶ φιλολογικὴν, ἀναγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς ἡγεμονίας κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, συγχρόνως δ' ἐπιχέει φῶς ἄπλετον ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς βίου καὶ ὀργανισμοῦ. Αἱ δ' ἐπακόλουθοι ἔρευναι τοῦ Buchon διεφώτισαν πολλὰς δυσχερείας ἀναφερομένας εἰς τὴν σκοτεινὴν ταύτην περίοδον, τὰ δὲ πορίσματα τῶν ζητήσεων αὐτοῦ συνωψίσθησαν διὰ

τὸ ἀγγλικὸν κοινὸν ὑπὸ τοῦ Φίνλαιϋ. Ἀπὸ δ' ἐκείνου τοῦ χρόνου μέγα πλῆθος προσθέτων εἰδήσεων περὶ τοῦ ζητήματος τούτου συνελέγησαν διὰ τῶν ἀτρύτων μόχθων τοῦ καθηγητοῦ Καρόλου Χόπφ ἐρευνησάντος ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ τὰ ἀρχαία τῶν κυριωτάτων πόλεων τῆς ἀρκτύρας Ἰταλίας, ὡς καὶ πολλῶν πόλεων τῆς Μεσογείου· οὕτω δ' ἐπέτυχεν οὗτος ἀμφοτέρω, τὴν τε ἐν πολλοῖς ἐπαινεθῶσιν ἀνακρίσειων τοῦ χρονικοῦ καὶ τὴν πληρῶσιν κενῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἡ δὲ οὕτω συναθροισθεῖσα ὕλη παρουσιάζεται ἐν ὑπὸ εὐανάγνωστον μορφήν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Hertzberg γραφεῖσῃ Ἰστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Τῆς δ' ἀνά χειρας πραγματείας ἀντικείμενον εἶνε πρῶτον μὲν τὰ παρῆξ βραχεῖαν εἰκόνα τῆς ἱστορίας τῆς περιόδου ταύτης, δεύτερον δὲ ἀνάλυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ χρονικοῦ τοῦ Μωρέως καὶ τρίτον περιγραφὴν τῶν διασωζομένων ἐν τῇ χώρᾳ λειψάνων τῆς περιόδου τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως, ὧν πρὸς ἐξέτασιν ἐπεχείρησα περιοδεῖαν διὰ τῆς Πελοποννήσου κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1882 συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Crowder. (*)

Α' Σκιαγραφία τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Μωρέᾳ φραγκικῆς ἡγεμονίας.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1204, τοῦ αὐτοῦ καθ' ὃ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐῶλω ὑπὸ τῶν Λατίνων, Γοδοφρεῖδος ὁ Βιλλαρδουῖνος, Φράγκος ἱππότης εὐγενοῦς ἐν Καμπανίᾳ οἴκου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ ὁμωνύμου στρατάρχου τῆς Ῥωμανίας, οὗ πρὸ βραχείας ἐμνημονεύθη τὸ χρονικόν, ἐπέστρεφεν ἐκ Παλαιστίνης, ὅπου εἶχε πορευθῆ ὡς σταυροφόρος, ἀνεξαρτήτως τῆς αὐτῆς σταυροφορίας, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν Φράγκων ἐν τῇ κατὰ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας ἐπιδρομῇ. Ἀναγκασθεὶς δὲ ὑπὸ τρικυμίας, κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης, κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκρην τῆς Πελοποννήσου· ἐν ᾧ δὲ, δεσμευόμενος ὑπὸ τῶν πνεόντων ἐναντίων ἀνέμων, διέμενεν αὐτόθι, ἐπελάβετο σχέσεων μετὰ τινος τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ ἐπιφανῶν, τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, ἐκ κηδεστέας συγγενοῦς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Ἀγγέλων, τῶν διαδόχων τῶν Κομνηνῶν, καὶ ἐπενόησεν ἐν συνεννοήσει μετ' αὐτοῦ σχέδιον πρὸς καθυπόταξιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης τῆς Ἑλλάδος. Αἱ δὲ περιστάσεις ἐν αἷς

(*) Αὐτοῦ τοῦ Buchon ἡ περιληπτικὴ ἔκθεσις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸν τίτλον Histoire des conquêtes et de l'établissement des Français dans les états de l'ancienne Grèce sous les Ville—Hardoin. Vol. I 1846· ἀλλὰ τὸ ἔργον οὐδέποτε συμπληρώθη ἐνεκα τοῦ ἐπελθόντος πρῶτου θανάτου τοῦ συγγραφέως. Τὸ δὲ τοῦ Finlay ἔργον ἀποτελεῖ τὸ ἔσδομον κεφάλαιον τοῦ τετάρτου τόμου τῆς ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσῃς History of Greece. Ἡ διήγησις τοῦ Hopf ἔφηται ἐν τόμοις 85 καὶ 86 τῆς Ἐγκυκλοπαίδειας τοῦ Ersch καὶ Gruber· ἡ δὲ τοῦ Hertzberg ἐν τόμ. Β' τοῦ ἔργου του Geschichte Griechenlands seit dem Absterben des antiken Lebens. Ἡ δ' ἐμὴ σκιαγραφία τῆς περιόδου ταύτης ἐκπηγάθει ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Finlay καὶ Hertzberg.

εὐρίσκετο ἡ χώρα ἦσαν ἐν πολλοῖς εὐνοϊκαὶ πρὸς τοιοῦτό τι ἐγχείρημα, ἐπειδὴ ἡ συγκεντρωτικὴ τάσις τῆς βυζαντικῆς διοικήσεως, ἧτις εἶπερ τι καὶ ἄλλο ἐφοβεῖτο τὴν ἐπανάστασιν, εἶχεν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀποθαρρύνει πᾶσαν διοργάνωσιν τείνουσαν εἰς αὐθυπεράσπισιν παρὰ τῶν κατωτικῶν, ἀφ' ἐτέρου δ' ἐν τοῖς χρόνοις περὶ ὧν ὁ λόγος αὐτῇ ἡ διοίκησις ἦτο κατεστραμμένη. Τὸ δὲ ἄθλον πολλῶ μᾶλλον ἦτο ἐλκυστικόν, ἐπειδὴ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος ἐφ' ἱκανοῦς αἰῶνας εἶχε σχετικῶς μείνει ἀνενόχλητον ὑπὸ προσβολῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἀγῶνων ἐμφυλίων, ἐπομένως ἦτο ἐπιμελῶς καλλιεργημένον καὶ κατεῖχε συνηθισμένα δυσάριθμα πλοῦτη. Ἡ δὲ συμμαχία τοῦ Βιλλαρδουῖνου μετ' ἰθαγενοῦς μεγιστάνος προῦκάλεσε παρὰ τοῖς Ἑλλησι κατοίκους ὑπὲρ αὐτοῦ προδιαθεσιν, αὐξηθεῖσαν κατόπιν ὅτε εὗρον ὅτι ἦτο διατεθειμένος νὰ σεβασθῇ τὰ προνόμια αὐτῶν. Διὰ τοιοῦτου τρόπου ὁ Βιλλαρδουῖνος κατέστη ἄνευ μεγάλης δυσχερείας κύριος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Μεσσηνίας, τοῦ πλουσίου πεδίου τῆς Ἠλίδος μετὰ τῆς πρωτεύουσος αὐτῆς Ἀνδραβίδας καὶ αὐτῆς τῆς ἐπιφανοῦς πόλεως τῶν Πατρῶν. Ἄλλ' ἤδη κατὰ τὸ ἐπίον ἔτος ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς ἀπέθανεν, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μιχαὴλ, πειθόμενος ὅτι ὁ Γάλλος ἡγεμὼν ἠγωνίζετο μόνον ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συμφέροντος, διέλυσε τὴν μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν καὶ ἐκάλεσε τοῖς Ἑλληνας ἐπὶ τὰ ὄπλα, ὅπως ἐξώσωσι τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ὁ δὲ Βιλλαρδουῖνος ἐνόησεν ὅτι μετὰ βραχὺ ἤθελεν ἐξαναγκασθῆ εἰς μεγάλους ἀγῶνας, ἄγοντας εἰς ἐλάττωσιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις δὲ ἡ Πελοπόννησος προσεβλήθη καὶ ἐξ ἄλλου μέρους. Βονιφάτιος, ὁ νεωστὶ ἀνακηρυχθεὶς βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης, ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς μοίρας τῶν σταυροφόρων τῶν ἐπιχειρησάντων τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος, ἐν δ' ἔτει 1205 ἐξεστράτευσεν πρὸς νότον, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος de la Roche, τοῦ Γουλιέλμου Σαμπλίττου καὶ ἄλλων μεγιστάνων. Εὗρον δ' οὗτοι μόνον ἀσθενῆ ἀντίστασιν, μετὰ δὲ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐγκατάστασιν τοῦ Ὄθωνος de la Roche προεχώρησαν πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ. Καὶ μέρος μὲν αὐτῶν ὑπὸ τὸν Βονιφάτιον ἐπολιόρκησαν τὸν Ἀκροκόρινθον, ὃν εἶχε καταλάβει ὁ Λέων Σγουρός, ὁ Βυζαντινὸς διοικητὴς τοῦ Ναυπλίου καὶ Ἀργους, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑπεράσπισιν τῆς χώρας· ἄλλο δὲ ἀπόσπασμα, μεθ' οὗ ἐτάσσετο ὁ Σαμπλίττης, ἐστρατοπέδευσε πρὸ τοῦ Ναυπλίου. Ἐνταῦθα δὲ οἱ δύο προσωρισμένοι κατακτητῆται τῆς χώρας συνήτησαν ἀλλήλους. Ὁ Βιλλαρδουῖνος, ἀπογνοὺς ὅτι θὰ δυνήθη νὰ ὑποτάξῃ αὐτὸς τὴν χώραν καὶ ἀκούων ὅτι μέρος τῶν συμμαχῶν δυνάμεων προεχώρει ἐκ βορρᾶ, ἐγκατέλιπε τὰς ἐν Μεσσηνίᾳ κτήσεις του, καὶ πορευό-

μενος διὰ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀχαΐας παρέστη πρὸ τοῦ Ναυπλίου. Ἐνταῦθα προέτεινεν εἰς τὸν Σαμπλίτην, ὅστις ἦτο συμπατριώτης του, κατήγετο δηλαδὴ ἐκ Καμπανίας, νὰ καταστῇ κύριος τῆς χώρας καὶ προσηνέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ ὑπ' αὐτὸν καὶ νὰ γείνη ὑπὸχός του. Ὁ δὲ βασιλεὺς Βονιφάτιος, ὅστις μετ' οὐ πολὺ ἔνεκα ἐπιδρομῆς τῶν Βουλγάρων εἰς τὰς κτήσεις του, ἠναγκάσθη νὰ προσδράμῃ εἰς ὑπεράσπισιν αὐτῶν, ἐδήλωσε τὴν συναίνεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καὶ ἐπεκύρωσεν ἐκ προκαταβολῆς τὰς οἰαζόμενες μελλούσας κατακτήσεις τοῦ Σαμπλίτου. Οὕτω δὲ αἱ συνησασμένοι δυνάμεις τῶν δύο συμμάχων, ἀποτελούμεναι ἐξ ἑκατὸν ἰππέων καὶ μεγάλου πλήθους ἐνόπλων, προεχώρησαν διὰ Πατρῶν καὶ Ἀνδραβίδας ὅπως ἀνακτήσωσι τὰς προτέρας τοῦ Βιλλαρδουίνου κτήσεις, τοῦθ' ὕπερ εὐχερῶς κατώρθωσαν. Ἄλλ' ἢ περαιτέρω προέλευσι αὐτῶν προέκρουσεν εἰς ἀντιστάσεις. Οἱ ἰσχυροὶ Ἕλληνες γαιοκτήμονες, οἵτινες οὐδαμῶς διενεούοντο νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν ἀμαχητὶ, ἀπέτελεσαν στρατιὰν συνισταμένην ἐκ τῶν λειψάνων τῶν βυζαντιακῶν φρουρῶν, ἐκ σιπῶν ὀρεσιβίων φιλοπολέμων καὶ στρατιωτῶν σταλέντων εἰς βοήθειαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ, καὶ συναθροισθέντες ἐν τῇ ἄνω κοιλάδι τῆς Μεσσηνίας, τῷ Στενυκληρικῷ πεδίῳ τῶν κλασικῶν χρόνων, συνῆψαν μάχην πρὸς τοὺς Φράγκους ἐν τῷ ἐλαιῶνι τοῦ Κουνδούρου. Ἄλλ' ἠττήθησαν δεινῶς, ἢ δ' ἐκ τῆς ἐπιφανοῦς ταύτης τῶν Φράγκων νίκης ἐμποιηθεῖσα ἐντύπωσις ὑπῆρξεν οὕτω μεγάλη, ὥστε ἐντὸς βραχείου χρόνου οἱ ἐπιδρομεῖς προσπέκτησαν τὸ ὑπόλοιπον τῆς Μεσσηνίας, τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ἀρκαδίας, περιλαμβανομένου τοῦ κάστρου τῆς Βελιγοστῆς, κατὰ τὰ νοτιοδυτικὰ ἄκρα τῆς χώρας ταύτης, καὶ τοῦ Νικλίου κειμένου ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Τεγέας κατὰ τὰ νοτιοανατολικά τῆς Ἀρκαδίας, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἐπιφανῆ πόλιν Λακεδαιμονίαν, τὴν μεσαιωνικὴν ἀντιπρόσωπον τῆς ἀρχαίας Σπάρτης. Ἄλλ' αἱ ὄχυραί θέσεις ἔτυχον γενναίας ὑπερασπίσεως, ἢ δὲ τελευταία τῶν μνημονευθειῶν πόλεων ἀντέστη κατὰ τῶν κλητῶν ἐπὶ πέντε ἡμέρας. Τότε πλεόν ὁ Σαμπλίτης προέλαβε τὸν τίτλον *πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας* καὶ ἐδωρῆσατο τῷ Βιλλαρδουίνῳ τὸ τιμᾶριον τῆς Καλαμάτας ἐν τῇ πλουσίᾳ χώρᾳ κατὰ τὰ βάθη τοῦ μεσσηνιακοῦ κόλπου. Αἱ δὲ πόλεις Μεθώνη καὶ Κορώνη ἐν τῇ δυτικωτάτῃ τῶν τριῶν νοτίων χερσονήσων κατείχοντο εὐχερῶς ὑπὸ τῶν Βενετῶν, εἰς οὓς εἶχον παραχωρηθῆ διὰ τῆς ἀρχικῆς πράξεως τῆς διανομῆς, διέμεναν δ' ἐν ταῖς χερσίν αὐτῶν καθ' ἑλθὼν τὴν ἱστορικὴν ταύτην περίοδον, καὶ κατέστησαν σπουδαῖα φρούρια.

(Ἔπεται συνέχεια)

Ο ΑΛΗΘΗΣ ΓΕΡΟΣΤΑΘΗΣ

Δὲν ὑπάρχει βεβαίως Ἕλλην γράμματα ἡξέωρων, ὁ ὅποιος νὰ μὴ γινώσκῃ τὸν *Γεροστάθην* τοῦ Λ. Μελά. Τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ὅποιον τόσον εὐστόχως συνέταξεν ὁ μακαρίτης Μελάς πρὸς χρῆσιν τῶν παιδῶν τῆς Ἑλλάδος, μόνον καὶ κύριον ὁδηγὸν ἔχων τὸν δεξιὸν καὶ πρακτικὸν αὐτοῦ νοῦν, ἀπίστευτον εἶναι πόσον ταχέως καὶ πόσον εὐρέως διεδόθη ἀνὰ τὰ σχολεῖα πάντα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὀλίγοι βεβαίως εἶναι οἱ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ βιβλίου ἐμφάνισιν παῖδες ὄντες, οἵτινες ἐλησμόνησαν τὴν βαθυτάτην ἄμα δὲ ἡδίστην αἴσθησιν, ἣν ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνάγνωσις τοῦ *Γεροστάθου*. Καὶ τί τὸ παράδοξον, ἀφ' οὐ ἐδίψα σχεδὸν ὑγιῶς ἀναγνώσεως καὶ ἑλληνοπροπευῶς ἢ σχολικῆς νεολαία, ἐν δὲ τῷ τόσῳ εὐπροσδέκτῳ ἐκείνῳ βιβλιαρίῳ εὗρισκεν πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ κινήσῃ τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τῆς παιδικῆς τουτέστι τῆς κατ' ἐξοχὴν εὐφραντάστου ἡλικίας; Ἐκτοτε γενεαὶ ὅλαι ἑλληνοπαίδων ἐκεῖ μάλιστα ἔμαθον νὰ ἀναγνώσκωσι τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἐκεῖ ἐδιδάχθησαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἱστορίας τῶν προγόνων, ἐκεῖ διεκρίνον τὰς ἀρχὰς τῶν μαθημάτων, ἅτινα ἔμελλον ἔπειτα ἐν τοῖς ἀνωτέροις σχολείοις μεθοδικώτερον καὶ ἐκτενέστερον νὰ διδασθῶσιν. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς κοινωνία ἀποβλέπουσα εἰς τὰς ἀληθῶς μεγάλας τοῦ *Γεροστάθου* ἀρετὰς καὶ ἐπιεικῆς δεικνυμένη πρὸς τὰς ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μικροτέρας αὐτοῦ ἑλλείψεις ἢ ἀστοχίας, διὰ τῆς ἐκτάκτου ὑποδοχῆς, δι' ἧς περιέβαλεν οὕτως εἰπεῖν τὸ παιδαγωγικὸν τοῦτο ἐγκόλπιον, κατέστησε δυνατὴν τὴν διάδοσιν αὐτοῦ δι' ἐκδόσεων ἢ ἀνατυπώσεων τοσοῦτων, ὅσων οὐδὲν ἄλλο νεοελληνικὸν βιβλίον ἤξιώθη.

Πάντα τὰ παιδία ὅσα ἀνέγνωσαν ἢ ἀναγνώσκουσι τὸν *Γεροστάθην* ὄχι μόνον τέρπονται ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῷ ποικίλης καὶ διδασκτικωτάτης ὕλης, ἀλλ' οὕτως εἰπεῖν παρασύρονται καὶ ὑπὸ τῆς μορφῆς, ἣν ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς τὸ βιβλίον του ἀπομιμούμενος κατὰ τοῦτο τὰ ἄριστα τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι ὁμοίου εἶδους βιβλιαρίων. Πιστεύουσιν ὅτι ἤτο ποτε ἀληθῶς ἐν τινὶ τῆς εὐάνδρου Ἠπείρου κωμοπόλει πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τὸ φανταστὸν σχολεῖον, τὸ ὅποιον περιέγραψεν ὁ Λ. Μελάς, ὅτι ἔζησαν ἐπὶ γῆς οἱ μαθηταὶ ἐκεῖνοι, ὧν περιγράφονται ἐν τῷ *Γεροστάθῃ* αἱ ἀρεταὶ ἢ αἱ κακίαι, ὅτι ἀληθῆ καὶ πραγματικὰ γεγονότα εἶναι αἱ διαφοραὶ σκηναί, τὰς ὁποίας ἐν τῷ βιβλιαρίῳ διεξέρχονται, μάλιστα δὲ καὶ πρὸ πάντων ὅτι τῷ ὄντι ὑπῆρξεν ὁ ἀγαθὸς καὶ σεβάσμιος γέρον, τοῦ ὁποίου τὴν ἀφελῆ φιλοκαλίαν, τὴν ἄκραν βιωτικὴν ἐμπειρίαν, τὴν τόσῃν πρὸς τὴν καθαριότητα καὶ τὴν πρὸς τὰ τῆς ὑγιεινῆς παραγγέλματα προσοχὴν, κατ' ἐξο-